

Tartu Ülikool  
Sotsiaal- ja haridusteaduskond  
Haridusteaduste instituut  
Õppekava “Eesti viipekeelee tõlk”

Britt Elbing

**VIIPEKEELETÕLKIDE KUTSE-EETIKA: EESTIS KEHTIVA KUTSE-EETIKA  
KODEKSI VÕRDLUS TEISTE RIIKIDEGA**

lõputöö

Läbiv pealkiri: viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite võrdlus

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Regina Paabo (MA)

.....  
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Mari Reilson (BA)

.....  
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

## Sisukord

Sissejuhatus .....	4
1. Eetika ja kutse-eesitika olemus ja rakendusala .....	6
1.1. Eetika olemus .....	6
1.2. Kutse-eesitika olemus, kasutusala ja rakendamine .....	6
1.3. Kutse-eesitika vormistamine .....	7
1.3.1. Kutse-eesitika koodeksite roll ja vajalikkus. ....	8
1.3.2. Kutse- eesitika koodeksite liigitus ja koostamise alused. ....	9
1.3.3. Kutse-eesitika koodeksite sisu ja ülesehitus. ....	11
2. Tõlkide kutse-eesitika kujunemine ja areng.....	14
2.1. Viipekeeletõlgi kutse-eesitika kujunemine ja areng maailmas .....	14
2.1.1. Viipekeeletõlgi kutse-eesitika koodeksite koostamise alused. ....	15
2.2. Viipekeeletõlgi kutse-eesitika kujunemine ja areng Eestis .....	16
3. Uurimismeetod .....	17
3.1 Uurimisobjekt .....	17
3.2 Uurimisprotseduur .....	18
3.3 Mõõtevahendid .....	18
4. Tulemused .....	19
4.1 Viipekeeletõlkide kutse-eesitika koodeksite sisu .....	19
4.1.1 Kutse-eesitika koodeksi pealkiri ja eesmärk. ....	19
4.1.2 Kutse-eesitika koodeksites sisalduvad üldprintsiihid. ....	21
4.1.3 Kutse-eesitika koodeksi karistuse regulatsioon ja universaalsus. ....	24
4.2 Viipekeeletõlkide kutse-eesitika koodeksite vorm ja ülesehitus.....	24
4.2.1 Kutse-eesitika koodeksite liigendus ja maht. ....	24
4.2.2 Kutse-eesitika koodeksi liik ja ülesehituse alused.....	25
5. Arutelu.....	27
Kokkuvõte .....	30

## Viipekeeletõlkide kutse-eeetika koodeksite võrdlus 3

Abstract.....	31
Kirjandus .....	33
Lisa 1 .....	36
Lisa 2 .....	37

## Sissejuhatus

Tänases, eetilistest probleemidest tulvil ühiskonnas, on eetikal ja eetikakoodeksil üha suurem ja olulisem roll. Eetikakoodeksite koostamise populaarsus sai alguse 1980.aastate paiku, mil hakati aina enam elukutsete ja organisatsioonide puhul tähelepanu pöörama eetikakoodeksite kasutamisele.

Kuna tänapäeva viipekeeletõlgi rolli käsitletakse ülemaailmselt väga ühtsena, kahe keele ja kultuuri vahendajana, siis rollist tulenevalt võib eeldada, et ka viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksid on sarnased ning sisaldavad ka väga sarnaseid kutse-eetika norme. Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada, mille poolest sarnanevad või erinevad, sama elukutse ja rollikäsitlemise juures mujal maailmas kehtivad kutse-eetika koodeksid. Eeltoodu väljaselgitamiseks võrreldakse tänapäeval kehtivaid viipekeeletõlkide kutse-eetika koodekseid nii sisult, vormilt kui ülesehituselt.

Töö eesmärgist lähtuvalt keskendutakse antud töös ainult elukutsete eetikakoodeksitele ehk kutse-eetika koodeksitele. Töös kasutatakse läbivalt mõistet *kutse-eetika koodeks*, mis käesolevas kirjutises on kindla kutseala spetsiifikat tähistav nimetus eetikakoodeksile. Läbivaid mõisteid *elukutse* ja *profession* käsitletakse antud töös sünonüümidena.

Käesoleva uurimuse läbiviimine on oluline, kuna teadaolevalt ei ole Eestis kasutusel olevat viipekeeletõlkide kutse-eetika nõudeid varem uuritud ega võrreldud välismaiste kutse-eetika koodeksitega. Euroopa riikide tõlkijauhingute ja rahvusvaheliste tõlkijauhingute eetikakoodekseid on Eestis varasemalt uurinud *Aleksander Kozlov* oma 2007.aasta magistritöös, kuid Kozlovi töö ei puudutanud viipekeeletõlkide kutse-eetika koodekseid, mistõttu puudub seos viipekeeletõlkide ja nende kutse-eetika koodeksitega. Välismaa autorid on mitmesuguste elukutsete kutse-eetika koodeksite erinevaid aspekte palju võrrelnud, kuid viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite uurimisele pole palju tähelepanu pööratud. Välismaa autoritest on viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite sisu uurinud Elizabeth Mendoza (2012). Mendoza on uurinud vaid viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksites kajastuvaid üldprintsipi, kuid mitte printsipiide sisu ega koodeksiga seonduvaid muid aspekte, mistõttu ei saa antud uurimuse põhjal teha laiaulatuslikke järeldusi viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite sisu, vormi ega ülesehituse kohta.

Loodetavasti saavad antud töö uurimuse tulemused kasuks olla Eesti Viipekeeletõlkide Kutseühingule kutse-eesitika koodeksi edaspidiste täienduste ja muudatuste sisseviimisel. Samuti nii Eesti viipekeeletõlkidele kui ka Tartu Ülikooli õppekava “Eesti viipekeeletõlk” üliõpilastele, andmaks ülevaate, milliseid kutse-eesitika norme esitatakse mujal maailmas tegutsevatele tõlkidele.

Käesoleva töö teoreetiline osa esmalt kirjeldab eesitika ja kutse-eesitika peamisi erinevusi, annab ülevaate erinevate autorite käsitlustest kutse-eesitika koodeksite sisu, ülesehituse ja koostamise peamiste põhimõtete osas ning seejärel keskendub tõlkide, sh viipekeeletõlkide kutse-eesitikal ja nende kutse-eesitika koodeksitel. Töö empiirilises osas võrreldakse viipekeeletõlkide kutse-eesitika koodeksite (Eesti, Soome, Uus-Meremaa, Ameerika ja Kanada kutse-eesitikakoodeksite näitel) analüüsi tulemusel saadud andmeid ning esitatakse nende põhjal tehtud järeldused

# 1. Eetika ja kutse-eeetika olemus ja rakendusala

## 1.1. Eetika olemus

Sõna *eeetika* tuleneb kreekakeelsest sõnast *êthos* ning sellele mõistele võib läheneda mitmeti. Laiemas tähenduses seondub mõistega *eeetika* moraal ja kõlblus, kitsamas tähenduses käsitletakse seda kui teadust moraalist. Seega võib mõiste osutada nii inimeste kui kultuuride teatud tavadele, reeglitele ja praktikatele kui ka nende üle reflekteerimisele ehk mõtisklemisele. Nii ühel kui teisel juhul viitab mõiste *eeetika* heale ja halvale, õigele ja väärale käitumisele (Laanemäe, 2000: 4-5, Aavik jt., 2007: 11).

Eetika jaguneb teoreetiliseks ja rakenduslikuks (praktiliseks) eetikaks. Kui teoreetiline eetika on seotud eelkõige moraalifilosoofiaga (normatiiveetikaga), siis rakenduseetika on mingi eluvaldkonna eetika või mingi professiooni (kutseala) kutse-eeetika, kus üldisi moraalinorme ja teooriaid rakendatakse üksikutele tegevusvaldkondadele või probleemidele. Seega mahub kutse-eeetika rakenduseetika alla ning nende vahele selget piiri tõmmata pole võimalik. Kitsamas tähenduses on kutse-eeetika teatud kutsealal tegutsevate inimeste eetika (Pojman, 2005: 19, Aavik jt., 2007: 12-13).

## 1.2. Kutse-eeetika olemus, kasutusala ja rakendamine

Nagu eelpool märgitud, uurib kutse-eeetika mingi konkreetse elukutse tegevuse eetilisi aspekte ning selle spetsiifika peitub eelkõige elukutsete keerukusest tingitud vastutuses. Teatud elukutsete puhul võib eetikanoüete eiramine kaasa tuua ohtlikke tagajärgi teistele inimestele, mistõttu kahju vältimiseks täpsustatakse kutse-eeetikas üldtunnustatud reegleid ja norme ühiskonnale tähtsates kutsetegevuse sfäärides (Laanemäe, 2000: 132-133).

Antud teema käsitlemisel pean siinkohal vajalikuks mõiste *professioon* (*kutse, elukutse*) selgitamist. Maailmas on väga palju erinevaid elukutseid, ometi leidub teatud ühiseid tunnuseid, mis on omased kõikidele elukutsetele. Siinkohal esitan professionidele omaste üldiste tunnuste loetelu, toetudes uurijate Brincat ja Wike (2000) seisukohtadele, kes märgivad, et ühe kindla professioni iseloomustavateks tunnusteks on:

- (1) spetsiifiliste teadmiste ja oskuste olemasolu, mida kasutatakse teiste inimeste teenimiseks;
- (2) kutse saamiseks esitatud ühise hariduslike või väljaõppe nõuete kehtestamine;

(3) kutse-esindajate võime oma tegevust iseseisvalt hinnata ning mõningane tööalane otsustamisvabadus;

(4) ühtsete väärtuste järgimine (grupiidentiteet) ning neile mittevastava tegutsemise eest karistuste kehtestamine (Strahlendorf, 2004: 1, viitega Brincat & Wike'le).

Seega loetletud tunnustest võib järeldada, et iga profession ehk elukutse eeldab teatud spetsiifilisi teadmisi ja oskusi ning sageli ka ühtseid käitumisnorme, mis tuginevad ühtsetele väärtustele.

### **1.3. Kutse-etiika vormistamine**

Teatud kindlate elukutsete normide, tavade ja printsiipide süsteem kajastub käitumist reguleerivas koodeksis. Et kutse esindajad edendaksid erahuvide asemel avalikke huvisid on teatud kutsealadele kehtestatud eetikakoodeksid (Aavik jt., 2007: 21). Seega kutse-etiika nõuete kõige kompaksemaks väljendamiseks koostatakse kutse-etiika koodeks ehk normide kogu (Laanemäe, 2000: 133). Eetikakoodeksite käsiraamatus (2007) käsitletakse eetikakoodeksit kui kirjalikku dokumenti, kus kajastuvad need normid ja väärtused, mis võivad olla toeks mingis valdkonnas tekkivate moraaliprobleemide lahendamisel ning õigete käitumisviiside valikul (Aavik jt, 2007: 22).

Kui eetikakoodeks reguleerib paljude eluvaldkondade, kutsealade, organisatsioonide jt institusioonide tegevust ning tähistab üldist nimetust kirjapandud normide ja väärtuste kogumi kontekstis, siis *kutse-etiika koodeks* on teatud kindlat kutseala spetsiifilist tähistav nimetus eetikakoodeksile.

Kutse-etiika koodeks sätestab väärtusi, eetilisi printsiipe ja standardeid, mille poole teatud kutse esindajad jt. ametiisikud peaksid oma tegevuses püüdlema ning mis omakorda võimaldab eetilist käitumist ka hinnata. Seega on kutse-etiika koodeks püüdluslik dokument, mis oma hõlmavuselt ei suuda määratleda ega ka lahendada kõiki ettetulevaid probleeme ja vaidlusi, ega taga eetilist käitumist isenesest, vaid pakub võimaluse oma töös teha teadlikke eetilisi valikuid (Schwenke, 2007: 13).

Kutse-etiika koodeksit on võrreldud kompassiga, mis näitab kasutajale küll suunda, aga ei pruugi tagada õige sihtkoha leidmist (Frankel, 1989: 111). Toetudes eetilise relativismi teooriale, mille kohaselt pole moraaliprintsiibid üldkehtivad, vaid olenevad kultuurist ja individuaalsetest valikutest, siis võib järeldada, et kutse-etiika koodeksi võrdlus kompassiga näib olevat õigustatud (Pojman, 2005: 59). Kutse-etiika koodeks küll toetab ja suunab

teadlike valikute tegemisel, kuid see, milliseid valikuid või otsuseid tegelikkuses langetatakse sõltub kultuurist või taandub individuaalsetele valikutele. Kuna inimesed ja nende arusaamad eetilise käitumisest võivad olla erinevad, siis kutse-etiika koodeks peaks olema dokument, kus kajastatud punktid on kõikidele osapooltele ühtviisi mõistetavad, sõltumata isiklikest tõekspidamistest, kultuurist ja ühiskonnast. Eetilise relativismi teooriat kinnitab osaliselt ka Aaviku jt., (2007) lähenemine, milles tuuakse välja, et koodeksi järgimine praktikas sõltub eelkõige inimesest (Aavik jt., 2007: 44).

Lisaks kutse-etiika koodeksile toovad mõned autorid erialases kirjanduses välja kaks etiikadokumenti, mida sageli käsitletakse kui kutse-etiika koodekseid, kuid tegelikkuses ei ole neid mõistlik samastada. Niisiis eristatakse **käitumiskoodeksit** (*code of conduct*) ja **tegevusjuhust** (*code of practice*). Käitumiskoodeks on oma olemuselt rohkem praktilist laadi ja sisult palju üksikasjalikum ning täpsem, konkreetsete situatsioonide erandlike asjaolusid ja kliendisuhteid reguleeriv dokument (L'Etang, 1992: 737). Näiteks käsitletakse käitumiskoodeksis teemasid huvide konflikti, kingituste vastuvõtmise vallast jne. Kui võrrelda kutse-etiika koodeksit käitumiskoodeksiga, siis kutse-etiika koodeks on oma sisult üldisem ning sisaldab endas vähem printsiipe. Seda väljendatakse tingivas kõneviisis „peaks” ja „oleks”, ja see pakub üldiseid juhiseid juhtudel, kui käitumiskoodeksis ei ole mõnda teemat käsitletud või seal esineb ebamäärasusi (Longstaff, 1994). **Tegevusjuhust** on aga vaid tehniline dokument, millega sätestatakse standardid kutseala esindajatele nende tegevuses (L'Etang, 1992: 737).

### 1.3.1. Kutse-etiika koodeksite roll ja vajalikkus.

Kutse-etiika koodeksi roll on kõige paremini mõistetav reaalsetes olukordades, kus konkreetse kutse esindaja peab silmitsi seisma eetiliselt keerukate ja tõlgendamist vajavate situatsioonidega, kus on vaja langetada kiireid otsuseid. Just sellistes olukordades võib kutse-etiika koodeks pakkuda kasulikke käitumisjuhiseid. Kutse-etiika koodeksi üheks olulisem rolliks peetakse eetikanormide teadvustamist selle kasutajaile, mis hõlbustaks ettetulevate etiikaprobleemidega edukalt toime tulla (Schwenke, 2007: 6-7).

Läbi ajaloo on erinevate kutsealade kutse-etiika koodeksitel olnud erinevaid funktsioone, Iga kutse-etiika koodeksi võimalikku efektiivsust tuleb hinnata tema funktsioonist lähtuvalt. Mõni kutseühing soovib oma kutse-etiika koodeksi olemasoluga vaid kõrvalseisjatele muljet avaldada, mõni seevastu soovib koostada kõikidele osapooltele tõsiseltvõetava eetilisi printsiipe ja väärtusi pakkuva juhendi (Frankel, 1989: 111). Kutse-etiika koodeksite



koostamine on keerukas protsess, mille käigus võivad tekkida olulised vaidlused. Mõningate arvamuste kohaselt paljud kutse-etiika koodeksis sätestatud punktid pigem püüavad süvendada lahkkelisid elukutsete ja avalikkuse vahel (Jamal & Bowie, 1995: 703).

Alljärgnevalt esitan Frankeli (1989) loetelu kaheksast erinevast funktsioonist, mida kutse-etiika koodeks võib täita:

- (1) see on dokument, mis soodustab eetilist käitumist;
- (2) dokument, mis on kutsega seotud teadmiste ja oskuste hindamise allikaks;
- (3) dokument, mis aitab tõsta kutse mainet ja rahva usaldust;
- (4) on hirmutusvahend, mis hoiatab ebaeetilise käitumise eest;
- (5) on dokument, mis aitab säilitada kutse esindajate kiindumust oma ametisse;
- (6) on toetavaks dokumendiks kutse esindajatele;
- (7) dokument, mis soodustab elukutse sobitumist ühiskonda;
- (8) on dokument, mis pakub lahendusi kriitilistes olukordades (Frankel, 1989: 111-112).

Loetelust lähtuvalt, toovad need funktsioonid esile seose professioni ja selle esindajate, klientide ning laiema ühiskonna vahel. .

### **1.3.2. Kutse- etiika koodeksite liigitus ja koostamise alused.**

Kutse-etiika koodeksid luuakse väga erinevatel põhjustel ning motiividel, kuid levinumateks võib pidada elukutse sisemisest vajadusest või välisest survest tulenevaid põhjusi. Samuti võib mõjutada soov ühtsete käitumisstandardite ning erialase maine kujundamise järgi jpm (Aavik jt., 2007: 33).

Peaaegu kõikide elukutsete suurimaks raskuseks nende kutse-etiika koodeksi koostamisel on tasakaalu leidmine erinevate sihtgruppide vahel, et koodeks täidaks oma funktsiooni nii kasutajate endi kui ka laiema kogukonna jaoks (Frankel, 1989: 111). Kutse-etiika koodeksi koostamisel peetakse oluliseimaks seda, mil määral on koodeksiga seotud inimestel ühiseid väärtusi, mis on nende tegevuse ühiseks osaks ning millist eesmärki peaks kutse-etiika koodeks täitma. Sellest tulenevalt võivad kutse-etiika koodeksid mahult olla lühemad või

pikemad, sisult üldisemad või konkreetsemad ning rikkumiste korral sanktsioone sisaldavad või mitte (Aavik jt., 2007: 23).

Ka kutse-etiika koodeksite liigitus võib olla eri autorite poolt erinev. Siinkohal esitlen kahe autori liigituse käsitlust. Aaviku jt. (2007) poolt välja toodud tunnused keskenduvad etikakoodeksite üldisele kirjeldamisele, mis on seotud peamiselt organisatsioonidega kuid samas ka kutseorganisatsioonidega. Frankeli (1989) käsitlus keskendub kitsamalt ainult kutsealal tegutsevate inimeste kutse-etiika koodeksitele.

Aavik jt. (2007) on liigitanud etikakoodeksid nelja peamise tunnuse järgi, milleks on väline vorm, eesmärgi sõnastus, hõlmavus ja sisu.

**Väline vorm.** Välise vormi järgi eristatavad kutse-etiika koodeksid on kas lühikesed ja napisõnalised või mahukad ja detailsed dokumendid, mis sõnastavad väärtuste ja püüdluste asemel või kõrval konkreetseid tegevusjuhiseid ettetulevate situatsioonide tarbeks.

**Eesmärk.** Eesmärgist lähtuvaid kutse-etiika koodekseid saab jagada valmis retsepte pakkuvateks, üldisi kriteeriume kirjeldavateks või konkreetseid juhiseid andvateks. Sageli sõltubki koodeksi vorm just selle eesmärgist. Kui eesmärgiks on reguleerida käitumist, siis tuleb koostada konkreetsete situatsioonide kirjelduse ja tegevusjuhistega kutse-etiika koodeks.

**Hõlmavus.** Oluline on kutse-etiika koodeksi koostamisel silmas pidada seda, kui suurele hulgale etikakoodeksit luuakse ja kellelt selle täitmist eeldada võib. Kutseorganisatsioon, mis ei hõlma kõiki vastaval kutsealal tegutsejaid, on õigus kutse-etiika koodeksi täitmist eeldada vaid organisatsiooni liikmetelt.

**Sisu.** Sisupoolest jagatakse kutse-etiika koodekseid vastavalt nende iseloomule. Normatiivsed koodeksid sisaldavad käitumisnorme, mille täitmist eranditult eeldatakse ning normide kirjeldamisel kasutatakse sõnapaare nagu „*ei tohi*”, „*pole lubatud*” jne. Väärtustele tuginevad koodeksid on deklaratiivsed, oma olemuselt lühikesed ja üldsõnalised, mistõttu vajadus neid pidevalt täiendada ja muuta puudub. Sotsiaalseid kohustusi võtvad ehk väljapoole suunatud kutse-etiika koodeksites deklareeritakse organisatsiooni kohustusi ja vastutust ühiskonna ees, kuna nende tegevus mõjutab ühiskonda laiemalt (Aavik jt., 2007: 25).

Frankel eristab kolme erinevat kutse-etiika koodeksi tüüpi. **Püüdluslikes** kutse-etiika koodeksites deklareeritakse ideaale, mille poole kutse esindajad püüdlema peaksid.

Rõhuasetus on inimeste eesmärkide saavutamisel, mitte mõistatel, mis on *hea* ja *halb*.

**Õpetlikud** kutse-etiika koodeksid rõhuvad kutse-etiika koodeksis sätestatud punktide mõistmisel laiaulatuslikele kommentaaridele ning tõlgendamisele. Näidatakse, kuidas kutse-etiika koodeks võib olla abiks erinevate eetiliste probleemidega hakkamasaamisel.

**Reguleeriv** kutse-etiika koodeks sisaldab endas palju üksikasjalikke eeskirju ning selle eesmärk on reguleerida kutse-etiikat ja aidata lahendada ka laekunud kaebusi. Sätestatud eeskirjad on mõeldud rangelt täitmiseks ning nende täitmist kontrollitakse. Eeltoodud kontseptuaalselt erinevad omadused võivad sisalduda ühes kutse-etiika koodeksis.

Pragmatilistest ja normatiivsetest kaalutlustest lähtudes peab iga elukutse enne kutse-etiika koostamist ise selgusele jõudma, millist kutsetegevuse regulatsiooni nad antud ajahetkel vajavad (Frankel, 1989: 110-111).

Aaviku jt. käsitus on Frankeli käsitlusega võrreldes pisut laiapõhjalisem ning annab rohkem aspekte, mille alusel koodekseid liigitada. Frankeli käsitus kutse-etiika koodeksite liigitamisest jaotub pigem sisulistest aspektidest lähtudes ja seetõttu sarnaneb Aaviku jt. poolt esitatud sisu kirjeldavale liigitusele.

### **1.3.3. Kutse-etiika koodeksite sisu ja ülesehitus.**

Nagu ülalpool selgus, rõhutas Frankel (1989), et iga elukutse peaks oma koodeksi loomisel lähtuma sellest, millist konkreetset eesmärki täitvat kutse-etiika koodeksit ta antud ajahetkel vajab. Kutse-etiika koodeksi koostamisel tuleb lähtuda eelkõige hetkevajadusest ja eesmärgist, mistõttu ei saa need olla universaalsed. Hoolimata vajaduste ja eesmärkide erinevustest on siiski välja kujunenud mõningad soovituslikud sisu ja ülesehitust puudutavad kriteeriumid, millest kutse-etiika koodeksite koostamisel lähtuda võiks.

Paraku ei ole olemas ühtset ja kõigile sobivat kutse-etiika koodeksi formaati. Esmalt on vaja hinnata eesmärki, mida tulevane koodeks täitma hakkab ning alles seejärel leida need sobivad teemad, mida selles käsitleda (Bordeaux & Steiner, 2005: 4).

**Sisu.** Kõige sagedamini käsitletakse koodeksite sisus küsimusi, mis on seotud huvide konfliktidega, konfidentsiaalsusega, kingituste vastuvõtmisega, hüvitiste andmisega, võrdsete võimaluste tagamisega, suhtlemises konkurentidega, omavaheliste suhetega jne (Aavik jt., 2007: 42). Väärtusi ja sätteid, mida kutse-etiika koodeksites kajastatakse on erinevaid, kuid konfidentsiaalsuse põhimõte kajastub peaaegu kõigis kutse-etiika koodeksites. See on kohustus tööalase tegevuse kaudu klientidelt saadud informatsiooni salajases hoidmine (Jamal&Bowie, 1995: 703).

Kui kutse-etiika koodeksi eesmärgiks on käitumise parandamine ning rikkumiste tuvastamine, võib koodeks sisaldada karistusmeetmeid. Koodeksites kajastatavate karistuse meetmed on kõige sagedamini kas noomitus, rahatrahv, kutse äravõtmine või ühingust väljaheitimine (Aavik jt., 2007: 44; 52)

Kutse-etiika koodeksis sisu või pealkirja sõnastamine sõltub eelkõige selle loojate eelistustest, üldisi kriteeriume selleks pole. Hea kutse-etiika koodeksi tunnuseks on positiivses toonis kirjutatud sisu, milleks on konkreetsele sihtgrupile suunatud võimalikult lihtne keelekasutus ning mis peaks olema selgelt ja üheselt mõistetav. Soovituslikuks peetakse eessõna või sissejuhatuse olemasolu, milles selgitatakse kutse-etiika koodeksi eesmärk (Aavik jt., 2007: 42-43). Tänapäeval eelistatakse pigem spetsiifilisi kui üldiseid kutse-etiika koodekseid, millest võib kõige enam abi leida problemaatilistes olukordades (Strahlendorf, 2004: 1).

**Ülesehitus.** Kahe- või kolmeosalise ülesehitusega kutse-etiika koodekseid peetakse kõige efektiivsemaks ja need on ka kõige levinumad. Kui esimeses osas kajastatakse üldisi printsiipe lühidalt, siis teises osas seletatakse kirjapandud printsiipide sisu põhjalikumalt lahti. Teine osa võib sisaldada ka mitmeid viiteid ametlikele dokumentidele, juhenditele, eeskirjadele, kus esimeses osas kirjeldatud printsiipe põhjalikumalt kajastatakse. Kolmanda osa olemasolul seotakse seal üldised printsiibid ja selle kommentaarid praktiliste näpunäidetega. Võimalik on kasutada ka üldiste eetiliste printsiipide kokkusobitamist vastavate juhenditega, mis tekitab korrapära üldpõhimõtete ja spetsiifiliste juhiste vahel. Kutse-etiika koodeksi ülesehitusel on ühe meetodina võimalik kasutada ka narratiive. Narratiivse ülesehitusega koodeksil esmalt esitatud üldprintsiip, millele järgneb situatsiooni kirjeldav lugu, millega selgitatakse üldprintsiibi olemust. Kolmandana võidakse esitada kommentaare erinevates situatsioonides käitumise kohta (Aavik jt., 2007: 43-44).

Erinevalt eeltoodud autorite käsitlustest, on Laanemäe (2000) tänapäevaseid kutse-etiika koodekseid nimetanud kui kolme erinevat tasandit hõlmavaks. Esmalt toob ta välja *üldinimliku* tasandi, mis sisaldab isikule esitatavaid üldiseid eetikanõudeid. Teiseks tasandiks on *professionaalne* tasand, kus rõhutatakse elukutse spetsiifikast tulenevaid norme ning kolmandas *sotsiaalses tasandis* vaadeldakse elukutse kohta sootsiumis ja sellest tingitud vastutust ühiskonna ees (Laanemäe, 2000: 139).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kutse-etiika koodeksist kui eetikavaldkonna dokumendist on kõige enam kasu reaalsetes situatsioonides. Reguleerimaks mingi kutseala tegevussfääri,

koostatakse kutse-esindajaile kutse-eeetika koodekseid. Teoorias ei ole väljakujunenud universaalseid ja kõigi jaoks ühtseid kriteeriume kutse-eeetika kodeksi koostamiseks. Sisu ja ülesehituslikke aspekte silmas pidades, soovitatakse kodeksi koostamisel lähtuda eelkõige eesmärgist ja hetkevajadusest.

## **2. Tõlkide kutse-eetika kujunemine ja areng**

Tõlgi elukutse on seotud inimeste või inimgruppidega ning tõlgi töö eeldab eelkõige väga head vähemalt kahe keele oskust. Lisaks keelte oskusele on kvaliteetse tõlke tegemiseks tõlgil vaja teada tänapäeval ka erinevaid tõlkestrateegiaid ning tunda olukorrast lähtuvalt kindlaid käitumisreegleid, mis tulenevad tõlgi kutse-eetikast. Kutse-eetika järgimine tõlgi elukutse puhul viitab professionaalsusele. Paljudel tõlke ühendavatel organisatsioonidel on professionaalse kutse-eetika käigus kirjapandud kutse-eetika koodeks, mille järgimist tõlki eeldatakse. Seega, arvestades tõlgi kui vahendaja rolli erineva huvidega osapoolte suhtes, on kutse-eetikal tõlgi elukutses keskne tähtsus (Puusepp, 2013: 347-348).

### **2.1. Viipekeeletõlgi kutse-eetika kujunemine ja areng maailmas**

Viipekeeletõlkimise professionaliseerumine sai alguse 1964. aastal Ameerikas, mil loodi *Registry of Interpreters for the Deaf* (RID). Ameerika eeskujul hakati erinevates arenenud riikides looma viipekeeletõlkide kutseühinguid, mistõttu võib väita, et viipekeeletõlkide professionaalne kutsetegevus sai alguse kutseühingute tegevuse käigus, mille tulemusel töötati välja tõlgitööd reguleerivad dokumendid (Toom, 2002: 67). Kuna viipekeeletõlgile on eriajastutel omistatud väga erinevaid rolle ja viipekeeletõlgi kutse ei ole leidnud ühiskonnas pikka aega tunnustust, siis viipekeeletõlgi kutseühingute loomise üheks põhjuseks oli professionaalse tõlgirolli arendamine ja selle teadvustamine ühiskonnale (Cokely 2000; Krook, 2011; McDermid, 2008; Paabo, 2011). Nagu suuliste tõlkide puhul, nii sisaldab ka viipekeeletõlgiroll lisaks keelte oskusele teatud kindlaid käitumisreegleid konkreetsetes tõlkesituatsioonides. Viipekeeletõlkide puhul on see isegi olulisem, sest viipekeeletõlgi töö spetsiifika loob oluliselt suurema seotuse oma klientidega kui see on suulistel tõlkiel.

Tänapäeval esitatakse professionaalsele viipekeeletõlgile lisaks keele valdamisele üha kõrgemaid nõudmisi üldiste teadmiste, oskuste ja omaduste suhtes. Samuti eeldatakse kutse-eetika põhiprintsiipide tundmist ja nende järgimist, millest võib järeldada, et lisaks laialdastele muudele teadmistele oodatakse tänapäeva viipekeeletõlgilt ka eetilist käitumist (Toom, 2002: 50; Krook, 2009: 36).

### **2.1.1. Viipekeeletõlgi kutse-etiika koodeksite koostamise alused.**

Nagu eelpool märgitud, on viipekeeletõlki nähtud lähiminevikus pigem millegi muu kui elukutsena, mistõttu Ameerika viipekeelee uurija Dennis Cokely (2000) leiab, et viipekeeletõlgi kutse-etiika koodeksite tekkimine on andnud ja annab ka edaspidi võimaluse rääkida viipekeeletõlgi tööst kui kutsest. Viipekeeletõlgi kutse-etiika koodeksi olemasolu annab võimaluse oma elukutset eelkõige ühiskonna silmis identifitseerida (Cokely, 2000: 5).

Toetudes kutse-etiika koodeksite koostamise teooria lähtekohtadele, on ka viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksid väga erinevatel alustel koostatud. Kuna teadaolevalt pole viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksite koostamise tarbeks ühtseid standardeid välja töötatud, siis leidub nii vormilt kui sisult väga erinevaid kutse-etiika koodekseid. Enamasti on tegemist konkreetseid käitumisjuhiseid pakkuvate dokumentidega, kus määratletakse, kuidas ootamatutes olukordades võimalikult eetilisel ja õigesti käituda. Tõlgi elukutse puhul on ootamatud situatsioonid sagedased, ning seetõttu peetakse kutse-etiika koodeksi tundmist tõlkesituatsioonis abistavaks teguriks, sest otsuseid tuleb langetada üldjuhul koheselt ja harva on võimalik kolleegidega eelnevalt konsulteerida. Olulistemaks punktideks tõlgi elukutse puhul peetakse erapooletust, täpsust, professionaalsust ja konfidentsiaalsust (Phelan & Martin, 2010: 5). Sarnaseid printsiipe on eristanud ka Puusepp (2013), kes väidab tõlgitöö rajanevat kategooriatel nagu vastutus, konfidentsiaalsus, erapooletus, kollegiaalsus ja elukutse maine hoidmine (Puusepp, 2013: 349).

Elizabeth Mendoza võrdles oma uurimuse ühe osana kuue riigi viipekeeletõlgi kutse-etiika koodeksit ning leidis, et kõigis kuues oli käsitletud järgmisi punkte: konfidentsiaalsus, äritavad, asjakohased hüvitised, tõlke täpsus, kliendi respektseerimine, õigus valida millist tööd vastu võtta ja erapooletus (Mendoza, 2012: 60).

Kui kõrvutada Phelani&Martini (2010) ja Puuseppa (2013) väited ja võrrelda neid Mendoza (2012) uurimuses selgunuga, võib oletada, et viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksid sisaldavad üldprintsiipidest sageli konfidentsiaalsuse, täpsuse ja erapooletuse printsiipe.

Tulenevalt valdkondade rohkusest, millega tänapäeval tõlgid kokku puutuvad, on koostatud mitmeid spetsiifilisi ehk valdkonnapõhiseid kutse-etiika koodekseid. Vajadus selliste koodeksite järele võib tuleneda konkreetsetest ootustest tõlgi käitumisele teatud valdkonnas. Suuliste tõlkide puhul on spetsiifilised kutse-etiika koodeksid koostatud näiteks konverentsitõlkidele, kohtutõlkidele, tervisevaldkonnas tegutsevatele tõlkidele jne. Ka viipekeeletõlkidele on koostatud valdkonnaspetsiifilisi kutse-etiika koodekseid, mis

reguleerivad viipekeeletõlkide tööd õpingutõlke, kohtutõlke, kogukonnatõlke, konverentsitõlkide, meditsiinitõlke jt valdkondades.

## **2.2. Viipekeeletõlgi kutse-eeetika kujunemine ja areng Eestis**

Viipekeeletõlgi kutse kujunemisel Eestis on läbi mitmete aastakümnete olnud palju mõjutegureid, millest olulisemaks võib pidada viipekeeletõlkidele eriajastutel omistatud rolli käsitlemist. Nõukogudeaegsel perioodil käsitleti viipekeeletõlki kui kurdi abistajat, nõustajat, juhendajat vmt. Kuna tolleaegne viipekeeletõlkide kutsealane tegevus oli reguleerimata ning puudus ka viipekeeletõlkide väljaõpe, ei käsitletud viipekeeletõlgi tööd eraldiseisva elukutsena. Viipekeeletõlgi kutse areng Eestis on seotud eelkõige viipekeeletõlkide kutseühingu loomisega eelmise sajandi üheksakümnendate aastate alguses. Viipekeeletõlkide kutseühing tegeles viipekeeletõlgi kutse maine kujundamisega, mille eesmärgiks oli välja arendada ja ühiskonnale teadvustada viipekeeletõlgi kui kahe keele ja kultuuri vahendajana roll, ülesanne ja sobilikud käitumisnormid tõlkesituatsioonis (Paabo, 2011: 16-21). Alates 2005. aastast, mil SA Kutsekoda Teeninduse Kutsenõukogu kinnitas viipekeeletõlgi kutsestandardid (III-V tase), võib viipekeeletõlgi kutset pidada riiklikult tunnustatud kutseks (Paabo, 2011: 22).

Viipekeeletõlgi kutsetöö reguleerimiseks alustas viipekeeletõlkide kutseühing Eesti Viipekeeletõlkide Ühingu (lühend EVKTÜ) teiste riikide eeskujul mitmete dokumentide väljatöötamisega. Esimene kutse-eeetika koodeks kinnitati Eesti Viipekeeletõlkide Ühingu poolt 1998.a., millesse muudatus- ja parandusettepanekud viidi sisse 2005. aastal (Aavik jt., 2007: 386-389). 09.05.2013.a. Teeninduse ja Kutsenõukogu poolt kinnitatud viipekeeletõlkide kutsestandardi lisana reguleerib viipekeeletõlkide tegevust Eestis uus, täiendatud ja parandatud kutse-eeetika koodeks (Viipekeeletõlgi kutse-eeetika nõuded 2013, käsikirjaline materjal).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et tänapäeva tõlkidelt eeldatakse lisaks teadmistele ja oskustele ka kutse-eeetika nõuete tundmist ning järgimist. Kuna tõlgi töö eeldab suhtlemist ja koostööd inimgruppidega, siis sellest tulenevalt on kutse-eeetika koodeksi olemasolu tõlgi töös keskse tähtsusega.



### 3. Uurimismeetod

#### 3.1 Uurimisobjekt

Uurimisobjektidena käsitlesin viie erineva riigi viipekeeletõlkide kutseorganisatsiooni poolt kehtestatud viipekeeletõlgi tegevust reguleerivaid kutse-eeetika koodekseid. Analüüsitavateks kutse-eeetika koodeksiteks on:

1. Eesti Viipekeeletõlkide Kutseühingu (lüh. EVK) poolt 2013.a. kehtestatud „Viipekeeletõlgi kutse-eeetika nõuded” (Viipekeeletõlgi kutse-eeetika nõuded käsikirjaline versioon, kinnitatud 09.05.2013 SA Kutsekoda Teeninduse Nõukogu poolt).
2. Kanada viipekeeletõlkide ühingu *Association of Visual Language Interpreters of Canada* (lüh. AVLIC) poolt 2000.a. kehtestatud kutse-eeetika koodeks „Code of Ethics and Guidelines for Professional Conduct” (AVLIC kodulehekülg <http://www.avlic.ca/ethics-and-guidlines/english> 19.04.2013 ).
3. Ameerika Ühendriikide viipekeeletõlkide ühingu *Registry of Interpreters for the Deaf* (lüh. RID) 2005.a. kehtestatud kutse-eeetika koodeks „NAD-RID Code of Professional Conduct” (RID kodulehekülg [http://www.rid.org/UserFiles/File/NAD\\_RID\\_ETHICS.pdf](http://www.rid.org/UserFiles/File/NAD_RID_ETHICS.pdf) 19.04.2013).
4. Soome viipekeeletõlkide ühingu *Suomen Viittomakielet Tulkit RY* (lüh. SVT) poolt 1999.a. kehtestatud kutse-eeetika koodeks „Code of Ethics for Community Interpreters” (SVT kodulehekülg [http://www.tulkit.net/wordpress/wpcontent/uploads/2007/03/code\\_of\\_ethics.pdf](http://www.tulkit.net/wordpress/wpcontent/uploads/2007/03/code_of_ethics.pdf) 19.04.2013).
5. Uus-Mermaa viipekeeletõlkide ühingu *Sign Language Interpreters Association of New Zealand* (lüh. ZLIANZ) poolt 2012.a. kehtestatud kutse-eeetika koodeks „Code of Ethics and Conduct” (ZLIANZ kodulehekülg <http://www.slianz.org.nz/index.php/about-us/code-of-ethics> 19.04.2013).

Kutse-eeetika koodeksite valikul lähtusin eelkõige keelelisest aspektist. Otsustasin uurida ainult inglise keeles kättesaadavaid viipekeeletõlkide kutse-eeetika koodekseid, mis esmase vaatluse ja tutvumise põhjal tundusid nii sisult, vormilt kui ka ülesehituselt võimalikult erinevad. Uurimisobjektidena on käsitletud viipekeeletõlkide kutseühingute/-organisatsioonide interneti kodulehel olemasolevaid kutse-eeetika koodekseid. Eesti Viipekeeletõlkide

Kutseühingu poolt kehtestatud kutse-eetika koodeks “Viipekeetõlgi kutse-eetika nõuded” on antud töös kasutatud käsikirjalise versioonina, mis on tulevikus kättesaadav SA Kutsekoda kodulehelt.

### **3.2 Uurimisprotseduur**

Toetudes töö teoreetilises osas kirjeldatud kutse-eetika koodeksite koostamise üldistele põhimõtetele, nii vormi, sisu kui ka ülesehituse osas, töötasin välja kriteeriumid, mille võtsin aluseks töö uurimisobjekti analüüsimisel. Töö eesmärgiks oli võrdleva analüüsi tulemusena välja selgitada erisused ja sarnasused, mis ilmnevad uurimisobjektiks olevate kutse-eetika koodeksite sisu, ülesehituse ja vormi vahel.

Analüüsi aluseks olevad kriteeriumid ja saadud andmed kajastuvad kahes tabelis. Esimeses tabelis (lisa nr.1) esitatud kriteeriumite alusel analüüsitakse uurimisobjekti vormi ja ülesehitust. Vormi ja ülesehituse analüüsimiseks töötasin välja järgmised kriteeriumid:

- (1) kutse-eetika koodeksi liigendatus ja mahukus;
- (2) kutse-eetika koodeksi liik ja koostamise alused (kas pigem kirjeldavad või konkreetseid juhiseid kajastuvad).

Tabelis (lisa nr.2) kajastuvad kriteeriumid on aluseks uurimisobjekti sisu analüüsimisel. Sisu analüüsimiseks töötasin välja järgmised kriteeriumid:

- (1) kutse-eetika koodeksi nimetus ja eesmärgistatus (milleks ja kellele koostatud);
- (2) kutse-eetika koodeksis sisalduvad üldprintsiibid;
- (3) koodeksi rikkumisele järgneva karistuse regulatsioon;
- (4) kutse-eetika koodeksi universaalsus või diferentseeritus (kas on universaalse või tõlkevaldkonna spetsiifilise koodeksiga).

### **3.3 Mõõtevahendid**

Kogutud andmete töötlemisel kasutasin kvalitatiivset analüüsi, mida dokumentide analüüsimisel peetakse sobivaimaks. Saadud andmed analüüsisin andmetöötlusprogrammis *Microsoft Office Excel 2007* abil.

## 4. Tulemused

Käesolevas peatükis on töö lisades (nr. 1, nr. 2) väljatöötatud kriteeriumide alusel analüüsitud Eesti, Soome, Kanada, Ameerika Ühendriikide ja Uus-Meremaa viipekeeletõlkide kutse-eetika koodekseid nii sisult, ülesehituselt kui ka vormilt. Antud peatükis kasutatakse sünonüümidenä terminid kutse-eetika koodeks ja koodeks, mis tähistavad viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksit.

### 4.1 Viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite sisu

#### 4.1.1 Kutse-eetika koodeksi pealkiri ja eesmärk.

Käesoleva töö uurimisobjektidena käsitletavate kutse-eetika koodeksite sisu analüüsimise esimese punktina on käsitletud koodeksite nimetust ja eesmärki.

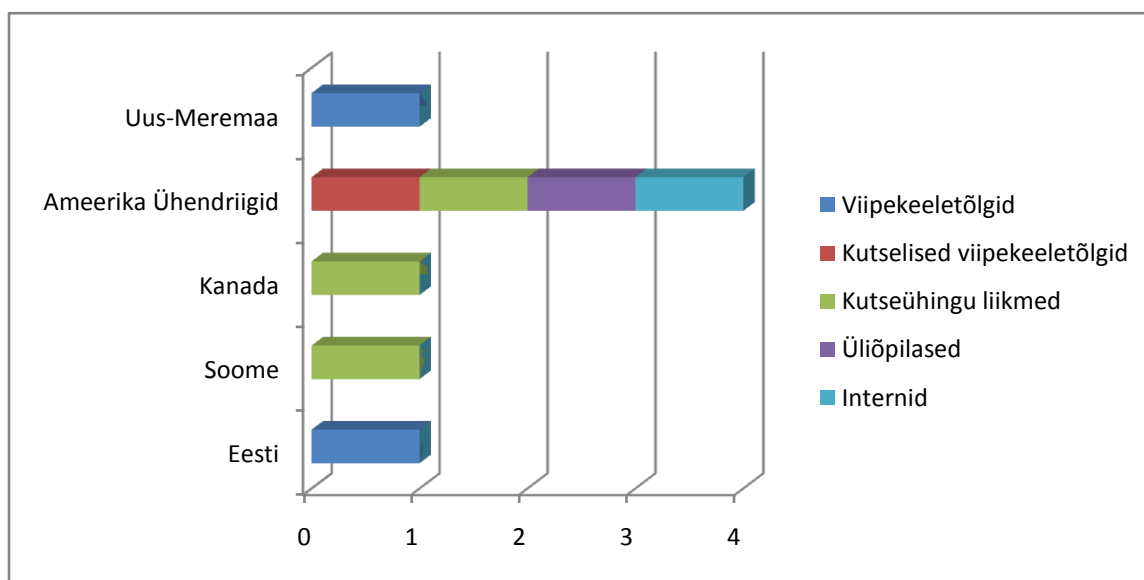
Kõik käsitletavat kutse-eetika koodeksid erinevad pealkirja poolest. Eesti Viipekeeletõlkide Kutseühingu kutse-eetika koodeks *Viipekeeletõlgi kutse-eetika nõuded* ja Soome kutse-eetika koodeks *Eetikakoodeks kogukonnatõlkidele* on uuritavatest koodeksitest kõige spetsiifilisema ja täpsema pealkirjaga. Eesti ja Soome kutse-eetika koodeksite pealkirjast on võimalik välja lugeda, millise dokumendiga tegemist ja kellele see suunatud on. Nimepoolest sarnanevad omavahel Kanada *Eetikakoodeks ja professionaalse käitumise juhised* ning Ameerika Ühendriikide *Professionaalse käitumise koodeks* kutse-eetika koodeksid. Koodeksite nimetusest küll ei selgu, kellele need suunatud on, kuid saab teada, millise dokumendiga on tegemist. Võrreldavatest koodeksitest erineb kõige enam Uus-Meremaa koodeks, mida nimetatakse lihtsalt *Eetikakoodeksiks*.

Analüüsitud kutse-eetika koodeksites on eesmärk sõnastatud neljal koodeksil viiest.

Ameerika Ühendriikide kutse-eetika koodeksis eesmärki sõnastatud pole. Teiste analüüsitud koodeksite eesmärgid erinevad teineteisest sõnastuse poolest, kuid on sisult üsna sarnased. *Eesti kutse-eetika koodeksi eesmärgiks on ühtsete eetiliste tõekspidamiste, hoiakute ja suhtumiste kujundamine ning hoidmine, mis tagaks nii tõlkide kui ka tõlkesituatsioonide osapoolte arusaama põhimõtetest, millest viipekeeletõlgid oma töös juhivad.* Eesti koodeksi eesmärgiks ei ole ainult tõlkidele, teadliku ja eetilise käitumise jaoks käitumisjuhiseid pakkuda, vaid tõsta ka teiste tõlkesituatsiooni osapoolte teadlikkust tõlgitöö eetikast. Uus-Meremaa ja Soome koodeksid sarnanevad eesmärgilt Eesti koodeksiga, kuna mõlemas kajastub nii tõlkide kui ka tõlkesituatsiooni osapoolte aspekt. Kanada koodeksi

eesmärk sarnaneb osaliselt Eesti, Soome ja Uus-Meremaaga, sest eesmärgiks sõnastatakse ainult viipekeeletõlkidele käitumisjuhiste andmine.

Viis analüüsitava kutse-etiika koodeksit ei kehti kasutamiseks ainult viipekeeletõlkidele, vaid ka teistele sihtgruppidele. Mõnes koodeksis on täpsemalt, mõnes üldisemalt sõnastatud, kellele kutse-etiika koodeksis sätestatud põhimõtted kehtivad (vt Joonis 1). Eesti koodeksis puudub küll täpne kasutajate sihtgrupi määratlus, kuid koodeksi eesmärgist lähtuvalt võib eeldada, et see kehtib viipekeeletõlkidele. Sarnaselt Eestile sõnastatakse Uus-Meremaa kutse-etiika koodeksis, et koodeks on mõeldud täitmiseks viipekeeletõlkidele. Mõlemas koodeksis puudub täpne määratlus, kas koodeks kehtib kõigile kutsealal tegutsevatele viipekeeletõlkidele, kutseühingu liikmetele ja/või kutselistele viipekeeletõlkidele.



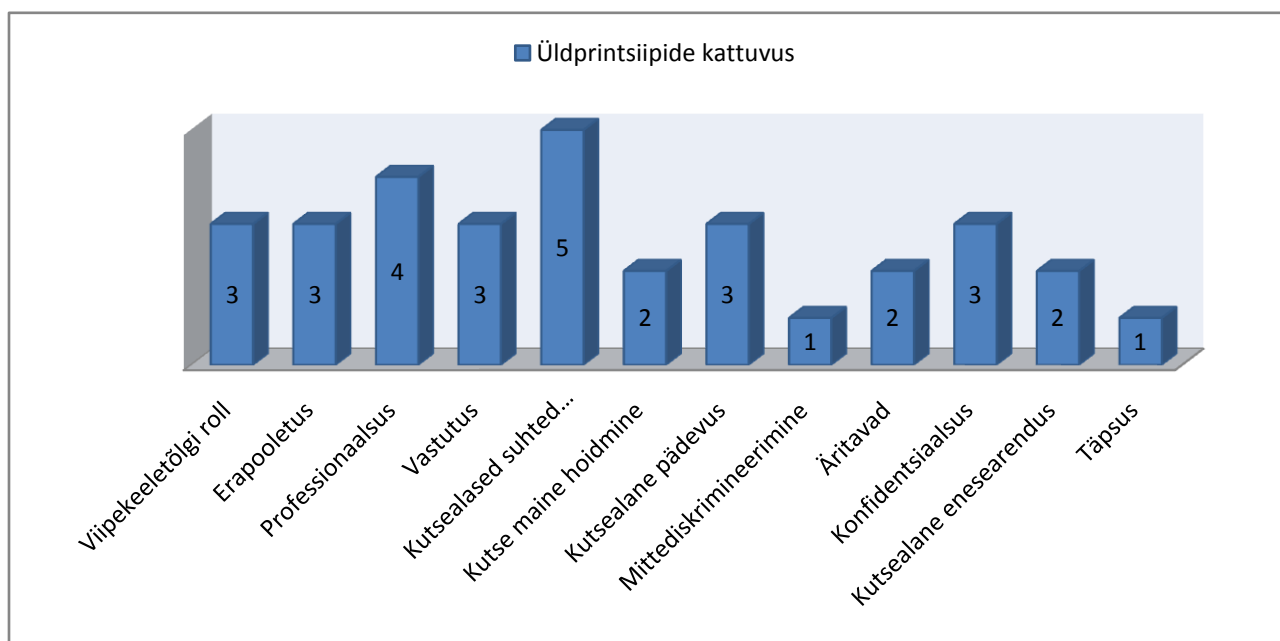
Joonis 1. Kutse-etiika koodeksi kohaldamine

Kanada ja Soome koodeksis on täpselt sõnastatud, et koodeks kehtib kutseühingu liikmetele, kusjuures Kanada koodeks laieneb nii aktiivsetele kui toetajaliikmetele. Kõige täpsem määratlus tuuakse välja Ameerika Ühendriikide kutse-etiika koodeksis, mis kehtib ainult kutseühingu kutselistele tõlkidele, eriala üliõpilastele ja internidele. Eripärana võib välja tuua Ameerika Ühendriikide ja Soome viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksit, mis kehtivad mitmele kutseühingule või organisatsioonile samaaegselt. Soome koodeks on suunatud kogukonnatõlkidele nii *The Finnish Association of Translators and Interpreters*, *The Finnish Union of Translators* kui viipekeeletõlkide kutseühingu koosseisulistele tõlkidele. Ameerika koodeks kehtib lisaks viipekeeletõlkide ühingule ka *National Association of the Deaf* liikmetele. Ameerika viipekeeletõlkide ühingut ja *National Association of the Deaf*

kutseühingut seob ühise nimetajana viipekeel, kuna mõlema organisatsiooni liikmete üheks töökeeleks on viipekeel, kuid Soome viipekeeletõlgid jagavad ühist koodeksit suuliste tõlkide ja tõlkijatega, kelle töökeeleks ei ole viipekeel.

#### 4.1.2 Kutse-etiika koodeksites sisalduvad üldprintsiihid.

Kolmanda kriteeriumi (kutse-etiika koodeksi üldprintsiihid) analüüsimisel selgus, milliseid olulisemaid üldprintsiipe viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksites sätestatakse. Läbivalt kasutatav termin *üldprintsiiip* tähendab selles alapeatükis printsiipi, mis moodustab kutse-etiika koodeksi peatüki. Mõnes koodeksis leiduv üldprintsiiip võib teises koodeksis esineda tavaprintsiibina. Koodeksites kajastuvate üldprintsiiptide vahel esineb väikesi erinevusi, kuid üldjoontes kajastatakse sarnaseid printsiipe. Koodeksi üldprintsiihid peegeldavad eelkõige olulisemaid põhimõtteid, mida ühe või teise riigi viipekeeletõlkide kutsetöös enim väärtustatakse. Joonis 2. kajastab koodeksites leidunud üldprintsiipe ja nende omavahelist kattuvust koodeksite lõikes.



Joonis 2. Üldprintsiiptide esinemise kattuvus koodeksites

Analüüsitavates kutse-etiika koodeksites leidis erinevaid üldprintsiipe kokku 12 (vt Joonis 2). Ühe üldprintsiibibina käsitletakse kõikides koodeksites *kutsealaseid suhteid* (kutsekaaslastega ja/või tarbijatega). Neljas koodeksis käsitletakse üldprintsiibibina *professionaalsust*. Kolmes koodeksis on üldprintsiipidena käsitletud *viipekeeletõlgi rolli*,

*erapooletust, vastutust, kutsealast pädevust ja konfidentsiaalsust.* Kahes koodeksis esineb üldprintsiipidena *kutse maine hoidmine, kutsealase enesearenduse ja äritavade* printsiipt. Üldprintsiipt, mis kajastub ainult ühes koodeksis on *täpsus ja mittediskrimineerimine.*

**Viipekeeletõlgi roll.** Sarnaselt Eesti koodeksile, määratletakse ka teistes koodeksites viipekeeletõlgi rolliks kahe keele ja kultuuri vahendamine. Kõikides koodeksites märgiti, et viipekeeletõlgi roll ei näe ette klientide assisteerimist, esindamist ega muid kohustusi, mis ei ole seotud tõlkimisega.

**Konfidentsiaalsus.** Kõikides koodeksites on sarnaselt sätestatud konfidentsiaalsuse printsiipt (üldprintsiiptina või lihtsalt printsiiptina), mis eeldab viipekeeletõlgilt kutsealase tegevusega seonduvat informatsiooni (sh failid, tõlkesituatsiooniks vajalikud materjalid jne) salajases hoidmist. Eesti koodeksist erineb Ameerika Ühendriikide ja Kanada koodeks, milles sätestatakse konfidentsiaalsuse printsiipti puhul erandlikud juhud, mil tõlkesituatsiooniga seotud informatsiooni jagamine on lubatud. Tõlkesituatsiooni edukuse huvides on asjakohase informatsiooni vahetamine kolleegiga lubatud, kuid ainult viisil, mis siiski kaitseb informatsiooni ja klienti. Konfidentsiaalsuse printsiipti täitmisest võib tõlk vabaneda kas kliendi loal või seadusest tulenevalt. Kõik analüüsitavad koodeksid sarnanevad konfidentsiaalsuse printsiipti olemasolu ja selle põhimõtte poolest, kuid erinevad mingil määral selle printsiipti ulatuse ja spetsiifilisuse poolest.

**Erapooletus.** Valdavalt on erapooletuse printsiipti käsitletud kõikides koodeksites väga sarnaselt. Erapooletuse printsiiptist lähtuvalt ei lase tõlk ei enda arvamusel ega muudel asjaoludel tõlketööd mõjutada. Tõlgitakse midagi ära jätmata ega ka juurde lisamata. Huvide konflikti korral sätestab erapooletuse printsiipt tõlketöö mitte vastuvõtmise ja tõlgi taandumise tõlkesituatsioonist. Teistest koodeksitest erineb Eesti koodeks, milles sätestatakse tõlkimine esimeses isikus.

**Professionaalsus ja vastutus.** Professionaalsuse printsiipt kajastab eelkõige professionaalse käitumisega seonduvaid põhimõtteid, mis on koodeksites tihedalt seotud vastutuse printsiiptiga. Mõnes koodeksis sõnastatakse professionaalsusega seotud (üld)printsiiptid üksikasjalikumalt ja teistes üldisemalt, kuid enamjaolt on needki printsiiptid omavahel üsna sarnased ja käsitlevad sarnaseid nõudmisi viipekeeletõlkide käitumise ja tegutsemise osas. Vastutuse printsiipt on eraldi esile tõstetud üldprintsiiptina Eesti ja Kanada kutse-etiika koodeksis, kuid ka teised koodeksid kajastavad vastutusega seonduvaid printsiipte, milles peetakse oluliseks eelkõige vastutust tõlkesituatsiooni kvaliteedi (*tõlkesituatsiooniks vajalike*

*tingimuste loomine ja ettevalmistus, tõlkes tehtud vigade tunnistamine ja parandamine jne*), klientide ja kaaskolleegide, kutse maine, tõlgipädevuse ja eetiliste otsuste langetamise suhtes.

**Kutsealased suhted.** Kutsealaste suhete printsiibiga sätestatakse kõikides koodeksites juhiseid käitumiseks kutsekaaslaste ja tõlketeenuse tarbijatega. Kõik koodeksid kajastavad suhteid kolleegidega ja klientidega, milles rõhutatakse, et suhted nii kaaskolleegide kui klientidega peavad põhinema aususel ja lugupidamisel. Kutsealase tegevusega seonduva tagasiside andmist ja kaaskolleegide toetamist tuuakse esile kõigis koodeksites. Veel tõstetakse olulisena esile, ebakonstruktiivsest kriitikast ja kolleegide maine kahjustamisest hoidumist.

**Kutse maine hoidmine, kutsealane enesearendus ja pädevused.** Mitte kõikides, kuid enamikes koodeksites (sh Eesti) käsitletakse kutse mainega seonduvaid punkte, milles sätestatakse, et viipekeeletõlk peab hoiduma tegevustest, mis võiks kahjustada viipekeeletõlgi kutse mainet. Ka kutsealast enesearendust puudutavaid printsiipe sätestatakse kõigis analüüsitavates koodeksites. Kõik koodeksid sätestavad, et viipekeeletõlk vastutab enda kutsealaste teadmiste ja oskuste arendamise eest (*koolitused, kõrgema hariduse omandamine, silmaringi laiendamine jne*). Kõikides analüüsitavates koodeksites käsitletakse ka viipekeeletõlgi pädevustega seonduvaid printsiipe. Mõnes koodeksis käsitletakse pädevustega seonduvaid printsiipe üksikasjalikumalt kui teistes. Läbivalt on koodeksites pädevusega seonduvalt märgitud, et viipekeeletõlk ei tohiks vastu võtta tõlketööd, milleks tal puuduvad piisavad oskused ja teadmised. Ühes koodeksis märgitakse ka, et tõlketööd võib vastu võtta ainult valdkonnas, milles tõlk on eelnevalt läbinud koolituse ja omab vastavat tunnistust.

**Mittediskrimineerimine.** Kanada kutse-etiika koodeksis on mittediskrimineerimine esitatud üldprintsiibina ja Uus-Meremaa koodeksis põhiväärtusena. Teistes koodeksites eelpool nimetatud printsiipi käsitletud ei ole. Kanada koodeksi mittediskrimineerimise printsiip keelab vanuse, soo, rassi jms põhjal klientide ja kolleegide diskrimineerimise. Tõlk respektseb ja austab kliendi valitud kommunikatsiooni vormi ega diskrimineeri seetõttu klienti. Samuti keelatakse kurte viipekeeletõlke diskrimineerida. Uus-Meremaa koodeks sätestab üldiselt, et kõiki kliente tuleb kohelda võrdselt ja õiglaselt.

**Äritavad (*business practice*).** Äritavadega seotud printsiipe on käsitletud kõigis viies koodeksis erineval määral ja viisil. Eesti koodeksis sätestatakse kõlvatust konkurentsist hoidumise ja õiglase töötasu küsimisega seonduvad printsiibid. Soome koodeks sätestab ainult lepingusõlmimise seotud printsiipi ja Uus-Meremaa koodeks sätestab üldiselt, et

äritegevus peab olema läbipaistev. Äritavadega seonduvaid printsiipe sätestatakse kõige täpsemalt Kanada ja Ameerika Ühendriikide koodeksites, kus sarnaselt Eestile sätestatakse kõlvatust konkurentsist hoidumise ning õiglase töötasuga seonduvad printsiibid.

**Täpsus.** Täpsust käsitletakse üldprintsiibina Uus-Meremaa koodeksis, milles sätestatakse, et tõlgitud informatsioon peab olema võimalikult täpne ja sarnanema originaalsõnumile. Teistes koodeksites tuuakse täpsusega seonduv vaid vähesel määral välja.

#### **4.1.3 Kutse-etiika koodeksi karistuse regulatsioon ja universaalsus.**

Kutse-etiika koodeksi rikkumiste tuvastamisel, rikkumistega kaasnevate abinõude ning karistuse määramise õigusega seonduvates punktides esineb koodeksite vahel kõige enam erinevusi ja vastuolusid. Eesti koodeks sätestab ainukesena, et rikkumiste korral võidakse kutsetegevus ajutiselt peatada või kutse ära võtta, kuid jäetakse täpsustamata, kelle pädevusse kuulub karistusmeetmete rakendamine ning kelle poole tuleb kaebuste korral pöörduda.

Kanada ja Uus-Meremaa koodeksites küll sätestatakse karistuste määramise õigus kutseühingule, kuid ei täpsustata, millised võivad olla rikkumiste tagajärjed. Teistes analüüsitavates kutse-etiika koodeksites puuduvad täpsed andmed, kelle pädevusse kuulub karistuste määramine.

Vastuolu ilmneb eelkõige asjaolus, et kõigis koodeksites on kajastatud eetikanõuete täitmise kontrollimiseks kasutatavaid meetodeid (kontrolli teostavad kaaskolleegid või kliendid/tarbijad, kellel on ebaetilise käitumise tuvastamisel õigus esitada kaebus), kuid enamasti puudub koodeksites täpne informatsioon, kellele kaebusi esitada, mis jätab mitmeti mõistetavuse eelkõige klientidele/tarbijatele.

Viiest kutse-etiika koodeksist neli on universaalsed koodeksid, mis kehtivad kõikides tõlkevaldkondades ja -situatsioonides. Teistest eristub Soome kutse-etiika koodeks, mis on tõlkevaldkonna spetsiifiline koodeks ja sätestab eetilisi norme ainult kogukonna tõlkidele.

## **4.2 Viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksite vorm ja ülesehitus**

### **4.2.1 Kutse-etiika koodeksite liigendus ja maht.**

Kõik analüüsitavad kutse-etiika koodeksid on mahupolest sarnased, jäädes 5-7 lehekülje piiridesse ning sisaldavad sissejuhatust. Samuti sarnanevad koodeksid ülesehituselt, liigendudes enamjaolt peatükkideks ja omades seeläbi kindla struktuuri. Ülesehituselt erineb teistest uuritavatest koodeksitest Soome kutse-etiika koodeks, mis ei jagune pealkirjastatud peatükkideks vaid lausevormis sõnastatud juhtnõuete alusel paragrahvideks.

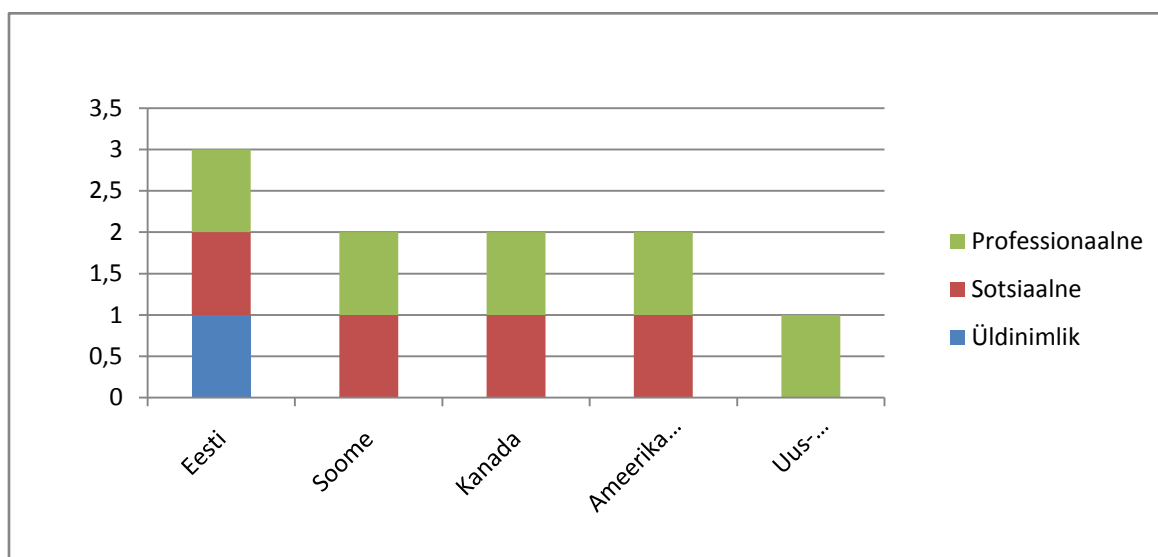


Koodeksite ülesehitus erineb peatükkide ülesehituse viisi poolest. Kõige enam erinevad teistest Ameerika Ühendriikide ja Uus-Meremaa koodeksid, mis on ülesehitatud narratiivselt. Ülejäänud (sh Eesti) koodeksite peatükid jagunevad alapunktideks. Kanada ja Uus-Meremaa koodeksites sisaldub teiste koodeksitega võrreldes eripära. Kanada koodeks sisaldab viiteid koodeksi koostamisel kasutatud allikatele ja Uus-Meremaa kutse-etiika koodeksi lisana on esitatud üksikasjalikke juhiseid jagav käitumiskoodeks (*code of conduct*)

#### 4.2.2 Kutse-etiika koodeksi liik ja ülesehituse alused.

Kõik analüüsitud viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksid liigituvad pigem õpetlike ja reguleerivate kutse-etiika koodeksite seguks.

Kõik käesolevas töös uuritavad kutse-etiika koodeksid sarnanevad tasandite hõlmavuse poolest (vt Joonis 3). Eesti viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksis kajastuvad ainsana kõik kolm - üldinimlik, professionaalne ja sotsiaalne tasand.



Joonis 3. Koodeksites esinevad tasandid

Sarnanevad Ameerika Ühendriikide, Kanada ja Soome viipekeeletõlkide kutse-etiika koodeksid, sisaldades kolmest tasandist kahte - sotsiaalset ja professionaalset tasandit. Uus-Meremaa koodeks kajastab ainult professionaalset tasandit.

Analüüsitud kutse-etiika koodeksitest enamik jagab käitumiseks pigem konkreetseid kui üldiseid käitumisjuhiseid. Kanada ja Uus-Meremaa koodeksid on üldiseid käitumisjuhiseid

jagavad, kuid Uus-Meremaa kutse-etiika koodeksiga koos käsitletavast käitumiskoodeksist (*code of conduct*) leiab spetsiifilisi ja konkreetseid käitumisjuhiseid.

## 5. Arutelu

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada, mille poolest sarnanevad või erinevad, sama elukutse ja rollikäsitluse juures kehtivad viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksid. Eeltoodu väljaselgitamiseks võrreldi viipekeeletõlkide kutse-eetika koodekseid nii sisult, vormilt kui ülesehituselt, mille tulemusena selgus, et uuritavad viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksid pigem sarnanevad kui erinevad teineteisest.

Meetod, mida kasutasin empiirilise materjali kogumiseks, osutus sobilikuks ning võimaldas enamikule uurimisküsimustele lihtsalt ja põhjalikult vastuseid leida. Toetudes töö teoreetilises osas kirjeldatud kutse-eetika koodeksite koostamise üldistele põhimõtetele, nii vormi, sisu kui ka ülesehituse osas, töötasin välja kriteeriumid, mille võtsin aluseks töö uurimisobjektide analüüsimisel.

Viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite sisu erinevate aspektide analüüsimisel leidis kõige rohkem sarnaseid tunnuseid koodeksite eesmärkide sõnastusel, universaalsuse ja üldprintsipiide osas. Suurimad erinevused kutse-eetika koodeksite sisus ilmsid karistuse regulatsiooni ja pealkirja sõnastamise osas.

Uurimistulemustest selgus, et rikkumiste ja kaasnevate karistuse regulatsioon on kõigis koodeksites pealiskaudselt kajastatud. Erialakirjandust käsitledes ilmses, et kutse-eetika koodeksi pealkirja sõnastamine sõltub eelkõige selle loojate eelistustest, mis leidis kinnitust ka käesolevas töös, sest koodeksite pealkirjad on väga erinevalt sõnastatud, ning üldine seaduspärasus selles osas puudub.

Kõik analüüsitavate viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksites sõnastatud eesmärgid sarnanevad Eesti koodeksiga, mille eesmärgiks on nii tõlkidele käitumisjuhiste pakkumine, kui ka tõlkesituatsiooni teiste osapoolte teadlikkuse tõstmine tõlgitööst. Sellest võib järeldada, et viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksid on üheks võimaluseks teadvustada ja propageerida tänapäeva viipekeeletõlgi rollimudelit nii tõlketeenuse tarbijaile kui ühiskonnale laiemalt.

Erialakirjandust käsitledes selgus, et kutse-eetika nõuete täitmist saab eeldada vaid kutseühingu või -organisatsiooni liikmetelt, mida osaliselt kinnitasid käesoleva töö uurimistulemused, millest selgus, et valdavalt eeldatakse uuritavate kutse-eetika normide täitmist vaid kutseühingu poolt määratletud tingimustele vastavatelt liikmetelt (viipekeeletõlgi eriala üliõpilased, kutseühingu kutselised tõlgid sh kurdid tõlgid, internid). Seega saavad

kutseühingud kontrollida ja rikkumiste korral karistusmeetmeid rakendada vaid kutseühingu liikmete, mitte aga kõigi kutsealal tegutsejate puhul. Uurimistulemustest selgus, et kutse-eetika koodeks võib kehtida mitmele tõlke (sh nii suulised tõlgid, tõlkijad, viipekeeletõlgid, kurdid viipekeeletõlgid) ühendavale ühingule või organisatsioonile samaaegselt, millest võib järeldada, et olenemata töökeelest või klientuuri eripärast saab kõikidele tõlkidele esitada ühesuguseid eetikanõudeid. Antud töö uurimistulemused näitasid, et valdavalt ei ole viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksid tõlkevaldkonnaspetsiifilised, vaid universaalsed.

Analüüsitavates koodeksites leidis 12 üldprintsipi, mille moodustavad olulisemad põhimõtted, mida ühe või teise riigi viipekeeletõlkide kutsetöös enim väärtustatakse ning mis kattuvad ka osaliselt erialakirjanduses väljatooduga. Eestis kasutusel olevast viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksis kajastusid vähemal või rohkemal määral kõik loetletud printsiibid, välja arvatud kurte viipekeeletõlke puudutavad punktid. Analüüsimise tulemusel võib uuritavates kutse-eetika koodeksites kajastatavaid printsiipe üsna sarnaseks nimetada, sest printsiipide kajastamisel erineb mõnel juhul vaid käsitlemise laiaulatuslikkus, lahtimõtestamise detailsus ja rõhuasetus.

Uuritavate kutse-eetika koodeksite ülesehituse ja vormi osas ilmnes nii erinevusi kui sarnasusi, kuid üldjoontes koodeksid pigem sarnanevad. Sarnasuse aspektina võib välja tuua, koodeksite ülesehituse liigendumise valdavalt peatükkideks ja alapeatükkideks. Eripärana ilmnes mõne koodeksi ülesehituses kasutatud narratiivid. Antud töö teoreetilises osas selgus, et tänapäeval eelistatakse üldistele käitumisjuhiste pigem konkreetseid käitumisjuhiseid kajastavaid koodekseid, mis leidis kinnitust ka töö uurimuslikus osas, et enamikud koodeksid on konkreetseid käitumisjuhiseid jagavad.

Käesoleva töö uurimistulemuste suurimaks mõjutajaks võib olla uuritavate objektide liiga väike hulk (kokku viis), mille põhjal ei saa teha järeldusi viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite sisu, ülesehitust ja vormi osas kõikide kehtivate koodeksite suhtes ja käsitleda tulemusi universaalsetena. Et teha laiapõhjalisemaid järeldusi oleks vaja uurida suuremat hulka koodekseid. Teiseks mõjutajaks võib olla saadud andmete tõlgendamisel tehtud uurijapoolsed üldistused ja selle subjektiivsus. Samuti võib uurimistulemusi mõjutada koodeksite analüüsimiseks loodud kriteeriumid, mis on koostatud uurijale olulistena tunduvate punktide analüüsimiseks ja võivad seetõttu olla subjektiivsed.

Kuna antud töö uuritavate objektide hulk on liiga väike, et teha üldistusi kõikide kehtivate viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite kohta, siis antud teemat tuleks tulevikus uurida

põhjalikumalt ja suurema hulga koodeksite põhjal. Veel tasuks uurida Eestis kasutusel olevaid suuliste tõlkide kutse-eetika koodekseid ning võrrelda neid Eestis kehtiva viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksiga, et välja selgitada, kuivõrd ja mille poolest sarnaseid või erinevaid nõudeid teiste suuliste tõlkide kutse-eetika koodeksites esitatakse ning, kuivõrd võimalik ja efektiivne oleks luua ühine kutse-eetika koodeks nii suulistele kui ka viipekeeletõlkidele.

Uurimistulemuste põhjal tehtud järelduste kokkuvõttena võib öelda, et uuritavad viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksid (sh Eesti) pigem sarnanevad omavahel nii sisult, ülesehituselt kui ka vormilt. Uurimistulemusi võrreldes tulid ilmsiks olulisemad punktid, millele võiks tulevikus Eesti koodeksi puhul rohekm tähelepanu pöörata. Kuna Eesti tõlketurul juba tegutseb ja teadaolevalt on veel sisenemas kurte viipekeeletõlke, siis tuleks kutse-eetika koodeksi muutmisel kaaluda ka kurtide viipekeeletõlkidega seonduvate punktide lisamist. Samuti tuleks koodeksi kasutajate huvides täpsemalt sõnastada, kelle poole võimalike rikkumiste tuvastamisel ja kaebuse esitamisel pöörduda ning kellele või millistele nõudmistele vastavatele viipekeeletõlkidele on kutse-eetika koodeks mõeldud.

## **Kokkuvõte**

Käsitletud erialakirjanduses selgus, et olenevalt eesmärgist võivad kutse-eetika koodeksid erineda nii sisult, vormilt kui ülesehituselt, mis leidis osaliselt tõestust ka käesoleva töö empiirilises osas läbi viidud uurimuses.

Käesoleva töö empiiriline materjal on kogutud kvalitatiivset meetodi kasutades. Toetudes töö teoreetilises osas kirjeldatud kutse-eetika koodeksite koostamise üldistele põhimõtetele, nii vormi, sisu kui ka ülesehituse osas, töötati välja kriteeriumid, mille alusel analüüsiti uurimisobjektideks olevaid kutse-eetika koodekseid. Sisu analüüsimise aluseks võeti järgmised kriteeriumid: kutse-eetika koodeksi pealkiri ja eesmärgistus, koodeksis sisalduvad üldprintsüübid, karistuse regulatsioon ja koodeksi universaalsus või diferentseeritus. Koodeksite vormi ja ülesehituse analüüsimise aluseks võeti järgmised kriteeriumid: koodeksi mahukus ja liigendatus, koodeksi liik ja koostamise alused.

Viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeksite analüüsi tulemusena selgus, et vaatluse all olevate kutse-eetika koodeksite sisu, vorm ja ülesehitus erinevad mõnevõrra, kuid pigem leidub rohkem sarnaseid kui erinevaid tunnuseid, millest võib järeldada, et sama rollikäsitluse ja sama elukutse puhul esitatakse tänapäeva viipekeeletõlkidele pigem sarnaseid kui erinevaid kutse-eetika nõudeid.

## **Abstract**

The academic literature review revealed that according to the intent the codes of professional ethics may differ in content, form and structure, which was also partially confirmed by the empirical evidence of this research.

The empirical data in the theses at hand was collected applying qualitative methods. Based on the general principles for developing the code of professional ethics, their form, content and structure, which was elaborated in the theoretical part of the theses, classification criteria were developed in order to be used as tools in the analysis of different codes of professional ethics. The content analysis was based on the following criteria: title and objective of the code of professional ethics, core principles in the code, regulation of sanctions and the universality and differentiation of the code. The form and structure analysis was based on the following: the volume and breakdown of the code, the type and composition principles of the code.

Analysis of the codes revealed that the studied codes of professional ethics differ in some respects in content, form and structure but there are more similar rather than different features from which it can be concluded that in case of same professional role and vocation, the professional ethics requirements for today's sign language interpreters are more similar rather than different.

*Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.*



## Kirjandus

- Aavik, T; Keerus, K; Lõuk, K; Nõmper, A; Pevkur, A; Saarniit, L; Simm, K; Sutrop, M; Tõnissaar, M; Vaher, A; Volt, I** (Koost.) (2007) Viipekeeletõlkide kutse-eeetika nõuded. *Eetikakoodeksite käsiraamat*. (lk 11-44) Tartu: AS Pakett trükikoda.
- Bordeaux, G., Steiner, T.,** (2005). *Developing a Code of Ethics*. Management Quarterly,(pp. 2-19)
- Frankel, Mark S.** (1989). *Professional Codes: Why, How, and with What Impact?.* Journal of Business Ethics 8, (pp. 109-115)
- Jamal, K., Bowie, Norman E.** (1995). *Theoretical Consideration for a Meaningful Code of Professional Ethics*. Journal of Business Ethics 14, pp 703-714
- Krook, M** (2011). *From the Municipalities to the State. – A New Stage in the development of the Profession? A study of sign language interpreters views of the new service system.* Master Thesis. Humak University of applied sciences.
- Laanemäe, A.** (2000). *Eetika alused*. TTÜ kirjastus. Tallinn 2000
- Longstaff, S.** (1994). *Developing codes of ethics. Why codes fail*. Vt 02.02.2013  
C:\Users\Aspire\Desktop\06.03 Developing codes of ethics St James Ethics Centre.mht
- Mendoza, E.** (2012) *Thinking Through Ethics: The Processes of Ethical Decision Making by Novice and Expert American Sign Language Interpreters*. International Journal of Interpreter Education, 4(1), 58–72. © 2012 Conference of Interpreter Trainers
- Paabo, R.** (2011). Viipekeeletõlgi elukutse väljakujunemisprotsess ja areng Eestis. Paabo, R., & Paabo, H. (Toim.) *Kurtide tõlgist viipekeeletõlgiks* (lk 16-25) Tartu: Tamrest OÜ
- Phelan, M., Martin, M.** (2010). *Interpreters and Cultural Mediators – different but complementary roles*. Open Access E-Journal
- Puusepp, M.** (2013). *Suuline tõlge*. Eesti Keele Sihtasutus 2013. Trükkinud AS Pakett
- Pojman, L.** (2005). *Eetika. Õiget ja väärast avastamas*. Tartu Ülikooli eetikakeskus. Tallinn 2005

**Schwenke, C.** (2007). Formulating and implementing an effective code of ethics: *Comprehensive Guidance Manual for Public Institutions*, pp 4-46. Washington, D.C

**Strahlendorf, P** (2004). *Professional Ethics*. ASSE Professional Development Conference and Exposition, pp 1-9. American Society of Safety Engineers

**Toom, R.** (2002). *Viipekeeletõlkide professionaalne areng Eestis*. Magistritöö. Tartu Ülikool

**Cokely, D.,** (2000). Exploring Ethics: A Case for Revising the Code of Ethics.

([http://www.online-conference.net/downloads/sdp\\_free/ethics\\_keynote.pdf](http://www.online-conference.net/downloads/sdp_free/ethics_keynote.pdf) 03.04.2013)

**McDermid, C** (2008). Brief History of Canadian ASL-English Interpreting -

<http://www.archive.org/details/BriefHistoryOfCanadianAsl-englishInterpreting> 04.04.2013)

**Sign Language Interpreters Association of New Zealand** kodulehekülg.

<http://www.slianz.org.nz/index.php/about-us/code-of-ethics> (vaadatud 19.04.2013)

**Suomen Viittomakielet Tulkit RY** kodulehekülg.

[http://www.tulkit.net/wordpress/wpcontent/uploads/2007/03/code\\_of\\_ethics.pdf](http://www.tulkit.net/wordpress/wpcontent/uploads/2007/03/code_of_ethics.pdf) (vaadatud 19.04.2013)

**Registry of Interpreters for the Deaf** kodulehekülg.

[http://www.rid.org/UserFiles/File/NAD\\_RID\\_ETHICS.pdf](http://www.rid.org/UserFiles/File/NAD_RID_ETHICS.pdf) (vaadatud 19.04.2013)

**Association of Visual Language Interpreters of Canada** kodulehekülg.

<http://www.avlic.ca/ethics-and-guidelines/english> (vaadatud 19.04.2013)

**Viipekeeletõlgi kutse-eesitika nõuded**. Kinnitatud 09.05.2013 Teeninduse Kutsenõukogu poolt. Käsikirjaline materjal

**Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina Britt Elbing

*(autori nimi)*

(sünnikuupäev: 05.12.1989 )

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose VIIPEKEELETÕLKIDE KUTSE-EETIKA: EESTIS KEHTIVA KUTSE-EETIKA KOODEKSI VÕRDLUS TEISTE RIIKIDEGA,

*(lõputöö pealkiri)*

mille juhendaja on Regina Paabo,

*(juhendaja nimi)*

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 27.05.2013 (*kuupäev*)

# Lisa 1

## VIIPEKEELE TÕLKIDE KUTSE-EETIKA KOODEKSITE VORMI JA ÜLESEHITUSE KRITERIUMID

Kriteeriumid		Riigid				
Kriteeriumi nimetus	Kriteeriumi kirjeldus ja tähendus	Eesti	Soome	Kanada	Ameerika Ühendriigid	Uus-meremaa
<b>1. Kutse-eetika koodeksi liigendus</b>	* Mitmest jaotusest koosneb koodeks * Kas koodeks sisaldab sissejuhatust	* Koodeks liigendub üheksaks peatükiks ja paljudeks selle alajaotusteks	* Koodeks koosneb 15 juhtlausest mis liigenduvad 15 paragrahviks	* Koodeks jaguneb viieks suuremaks peatükiks ja nende paljudeks väikesteks alajaotusteks Alapunktid jagunevad omakorda alapunktideks. Koodeksi lõpus on viited kasutatud allikatele	* Koodeks liigendub seitsme tõekspidamise alusel seitsmeks suuremaks peatükiks ja väiksemateks alajaotusteks	* Koodeks liigendub seitsme üldprintsipi alusel seitsmeks peatükiks
<b>2. Kutse-eetika koodeksi maht</b>	* Kui mahukas on (pikk/lühike) eetikakoodeks	* Koodeksi maht on 5 lehekülge	* Koodeksi maht on 7 lehekülge	* Koodeksi maht on 6 lehekülge	* Koodeksi maht on 5 lehekülge	* Koodeksi maht on 5 lehekülge
<b>3. Kutse-eetika koodeksi liik</b>	* Kas tegemist on õpetliku, reguleeriva või püüdlusliku eetikakoodeksiga	* Tegemist on pigem õpetliku ja reguleeriva koodeksiga	* Tegemist on pigem õpetliku ja reguleeriva koodeksiga	* Tegemist on pigem õpetliku ja reguleeriva koodeksiga	* Tegemist on pigem õpetliku ja reguleeriva koodeksiga	* Tegemist on pigem õpetliku ja reguleeriva koodeksiga
<b>4. Kutse-eetika koodeksi koostamise alused</b>	* Kas koodeksi ülesehitus on narratiivne ja/või tasandiline * Kas käitumiseks sõnastatakse konkreetseid või üldiseid juhiseid	* Koodeksi ülesehitus on tasandeid hõlmav * Käitumiseks sõnastatakse pigem konkreetseid nõuandeid	* Ülesehitus on tasandeid hõlmav * Koodeks sõnastab üldiseid juhiseid	* Koodeksi ülesehitus on tasandeid hõlmav * Käitumiseks sõnastatakse pigem üldisi nõuandeid	* Koodeksi ülesehitus on narratiivne ja tasandeid hõlmav * Käitumiseks sõnastatakse üldiseid, juhiseid	* Koodeksi ülesehitus on narratiivne ja tasandeid hõlmav * Käitumiseks sõnastatakse üldiseid juhiseid

## Lisa 2

### VIIPEKEELE TÖLKIDE KUTSE-EETIKA KOODEKSITE SISU KRITERIUMID

Kriteeriumid		Riigid				
Kriteeriumi nimetus	Kriteeriumi kirjeldus ja tähendus	Eesti	Soome	Kanada	Ameerika Ühendriigid	Uus-meremaa
<b>1. Kutse-eetika koodeksi nimetus</b>	* Millise pealkirjaga on viipekeeletõlkidele kehtestatud kutse-eetika koodeks sõnastatud	* Viipekeeletõlgi kutse-eetika nõuded	* Eetikakoodeks kogukonnatõlkidele (Code of Ethics for Community Interpreters)	* Eetikakoodeks ja professionaalse käitumise juhised (Code of Ethics and Guidelines for Professional Conduct)	* Professionaalse käitumise koodeks (Code of Professional Conduct)	* Eetikakoodeks (Code of Ethics)
<b>2. Kutse-eetika koodeksi eesmärk</b>	* Mis on koodeksi eesmärgiks * Millisele sihtgrupile on koodeks suunatud	* Eesmärgiks on viipekeeletõlkide kvaliteetseks kutsetegevuseks vajalike ühtsete eetiliste tõekspidamiste, hoiakute ja suhtumiste kujundamine ja hoidmine, et tagada tõlkide ja tõlkesituatsioonide osaliste arusaamine selle kohta, miks ja millest lähtudes viipekeeletõlgid oma käitumises juhivad * Koodeks on suunatud viipekeeletõlkidele ja teistele tõlkesituatsioonide osapooltele	* Juhtnõõride eesmärk on kutse-eetika koodeks tõlkidele mõistetavaks teha, et tõlkesituatsioon tõlgi ja teiste osapoolte vahel oleks edukas * Koodeks on täitmiseks kõikidele Soome viipekeeletõlkide ühingu tõlkidele. Koodeks on suunatud kõikidele	* Eesmärgiks pakkuda tõlkidele juhiseid eetiliste ja professionaalsete otsuste langetamiseks * Koodeks on suunatud AVLIC nii aktiivsetele kui ka toetaja liikmetele	* Eesmärki ei ole sõnastatud * Koodeks on suunatud RID kutselistele ja liitunud liikmetele, National Association of the Deaf kutselistele tõlkidele, internidele ja eriala üliõpilastele	* Koodeksi eesmärgiks on määratleda põhimõtteid, mis suunavad tõlgi käitumist ja teavitab tarbijaid tõlgi professionaalsest rollist ja kohustustest, mida tõlkidelt eeldada võib * Koodeks on suunatud SLIANZ liikmetele

<b>4. Kutse-eeetika koodeksi üldprintsiibid</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Missuguseid olulisemaid üldprintsiipe koodeksis kajastatakse</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Viipekeeletõlgi roll ,erapooletus, professionaalne käitumine, viipekeeletõlgi moraalne vastutus, suhtumine kolleegidesse, kutse maine hoidmine</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Kajastatakse 15 juhust, mis on jaotunud paragrahvide nime alla</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Kutsealane vastutus, kutsealane pädevus, mittediskrimineerimine, ausameelsust kutsealastes suhetes, ausameelsust äritavades</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Konfidentsiaalsus, professionaalsus, käitumine,arbija austamine, kolleegide austamine, äritavad, kutsealane enesearendus</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Professionaalne käitumine, konfidentsiaalsus, pädevus, täpsus, erapooletus, selgus rolli piiritlemisel, kutsealane enesearendus</li> </ul>
<b>5. Karistuse regulatsioon</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Milliseid meetmeid rakendatakse rikkumise korral</li> <li>* Kelle pädevusse kuulub karistusi määrata</li> <li>* Milliste meetmetega tuvastatakse rikkumisi</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Korduvate rikkumiste korral kutsetegevuse ajutine peatamine või viipekeeletõlgi kutse äravõtmine</li> <li>* Andmed puuduvad</li> <li>* Kutsekaaslaste ja klientide pideva tagasiside toel</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Andmed puuduvad</li> <li>* Andmed puuduvad</li> <li>* Rikkumisi tuvastatakse kaaskolleegide abil</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Andmed puuduvad</li> <li>* Rikkumistega tegeleb AVLIC</li> <li>* Rikkumisi tuvastatakse kaaskolleegide abi</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Andmed puuduvad</li> <li>* Andmed puuduvad</li> <li>* Kolleegide abil, kellel on õigus esitada ametlik kaebus</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Andmed puuduvad</li> <li>* Rikkumistega tegeleb SLIANZ</li> <li>* Rikkumistest teatavad SLIANZ'i liikmed ühingu. Tarbijad või teised osapooled, kes kogevad rikkumisi, võivad esitada kaebuse SLIANZ'ile</li> </ul>
<b>6. Kutse-eeetika koodeksi universaalsus</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Kas tegemist on universaalse või tõlkevaldkonna spetsiifilise koodeksiga</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Koodeks on universaalne</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Koodeks on tõlkevaldkonna spetsiifiline</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>*Koodeks on universaalne</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Koodeks on universaalne</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>*Koodeks on universaalne</li> </ul>